

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤ' ΕΙΚΟΝΩΝ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ — ΘΕΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ — ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΤΗΣ

ΦΡ. ΠΡΙΝΤΕΖΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ

Ὀδὸς Ἀλεξάνδρου Σούτσου ἀριθ. 17, Πάρος Ἀκαδητοῦ.

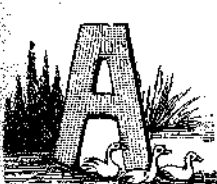
Συνδρομὴ ἑξαμηνιαία φρ. 12. — Συνδρομὴ ἑξαμηνιαία φρ. 15.

ΕΤΟΣ Δ. ΠΕΡ. Β

ἘΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ, 1—10^α ΙΟΥΛΙΟΥ 1899

ΤΑΡΙΣ. 7—8

ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΤΗΣ ΓΗΣ

Νό ἡμέτερος πλανήτης ἐν διαστήματι δέκα εκατομμυρίων ἐτῶν περίπου, δὲν ἀποθάνῃ ἐκ συμπτώσεως, θά τελευτήσῃ ἐκ γήρατος, ἀφοῦ ἡ διατερούσα αὐτὴν ἐν τῇ ζῳῇ ἀτμόσφαιρᾷ τῆς ἀπολείσῃ τὸ κυριώτερον αὐτῆς στοιχεῖον, τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ

ἄεθρο, μεταβάλλῃ δάδκλῆρον τὴν ἐπιφάνειαν τῆς σφαίρας τῆς εἰς πεληγίαν καὶ θανάσιμον χώρον. Μετὰ πόλιν δ' ἐτι χρόνον, μετὰ εἴκοσι, τριάκοντα εκατομμύριον ἐτῶν—ἢ καὶ περισσότερον—ἀλλὰ βεβαίως πρὸ ἐκατὸν εκατομμυρίων ἐτῶν, ὁ ἥλιος θέλει σβεσθῆ.

Πάντα ταῦτα θὰ διέλθωσιν ὡς μία ἡμέρα. Ἐάν διως ἡ Γῆ διατῆρι ἐπὶ πολὺν χρόνον τὰ ζωικά αὐτῆς στοιχεῖα, ὡς ὁ Ζεὺς, δὲν θὰ ἀπέθνησκεν ἢ μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἥλιου.

Ὁ ἥλιος θὰ σβεσθῇ, ὅπως καὶ οἱ ἀστέρες θὰ σβεσθῶσιν. Ἀλλὰ τὸ Σύμπαν θὰ τελευτήσῃ ἄρα καὶ αὐτὸ δάδκλῆρον; Νομίζομεν οὐχί, διότι τὸ Σύμπαν δὲν εἶναι ποσότης ἔχουσα ὄρια, οὐδὲ ποσότης τετελεσμένη.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ συλλάβωμεν ἰδέαν ἐκτάσεως καὶ ὅριον τοῦ Σύμπαντος, διότι πρὸ ἡμῶν ἔχομεν διὰ μέσου ἀτελευτήτου ἀποστάσεως τὴν διαρκῆ πηγὴν τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς δυναμικῆς ἐνεργείας εἰς κίνησιν καὶ τὸντεῦθεν εἰς θερμότητα καὶ εἰς ἄλλας δυνάμεις καὶ οὐχὶ ἀπλοῦν περιορισμένον μηχανισμόν ἔχον ὠρολόγιον, δυνάμενον διὰ παντός νὰ σταματήσῃ.

Τὸ μέλλον τοῦ Σύμπαντος εἶναι τὸ παρελθὸν αὐτοῦ. Ἐάν δὲ τὸ Σύμπαν ἐμελλεν ἡμέραν τινα νὰ τελευτήσῃ, πρὸ πολλοῦ θὰ ἐγίνετο τοῦτο· οἱ γὰρ ἡμεῖς δὲν θὰ ἐντροκόμεθα ἐπιζητούντες τὸ πρόβλημα αὐτό.

Ἄλλ' ἀκριβῶς, ἐπειδὴ αἱ συλλήψεις ἡμῶν εἰσὶ περιορισμέναι, νομίζομεν, ὅτι βλέπομεν ἐν τοῖς περὶ ἡμῶν ἀρχὴν καὶ τέλος. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐνοήσωμεν ὅτι στήρᾳ μετασχηματισμοῦ, ἀπολύτως καὶ διαρκῶς μεταβαλλομένη, δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐν τῷ μέλλοντι ἢ ἐν τῷ παρελθόντι, ὅτε ὅτι ὕλικοι συνδυασμοὶ δύνανται νὰ διαδέχωνται ἀλλήλους ἀπὸ πλανήτας εἰς ἥλιους, ἀπὸ ἡλίου εἰς ἡλιακὰ συστήματα καὶ ἀπὸ ταῦτα εἰς γαλαξίας, εἰς ἀστρικά συστήματα κτλ.

Τὸ ὑπάρχον θέαμα τοῦ οὐρανοῦ ἀποδείκνυσιν ἡμῖν ἀρκούντως τὸ ἄπειρον. Δὲν ἐννοοῦμεν περισσότερον τὴν ἔκτασιν τοῦ διαστήματος, ὅτε τὴν ἔκτασιν τοῦ χρόνου καὶ ἐν τούτοις ἐτι ὀλιγώτερον ἐννοοῦμεν οἰονοῦντι ὅριον ἐν τῷ διαστήματι ἢ ἐν τῷ χρόνῳ. Διότι ἢ σκέψῃς ἡμῶν πλεῖν πέραν τοῦ ὅριου τούτου καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ βλέπῃ. Ὅθ ἡδυνάτο τις νὰ βαδίσῃ πάντοτε εἰς οἰανδήποτε διεύθυνσιν τοῦ διαστήματος χωρὶς νὰ εἴσῃ τὸ τέλος αὐτοῦ καὶ μόλις ἰσχυρισθῇ, ὅτι εἰς τι σημεῖον ὁ χρόνος θὰ παύσῃ ὑπάρχων, δὲν θὰ τὸ πιστεύωμεν καὶ οὔτε θὰ θέλωμεν νὰ συγχύσωμεν τὸν χροῖον μετὰ τῶν ἀνθρωπίνων μέτρων.

Τὰ μέτρα ταῦτα, ἦτοι αἱ ἐκτιμήσεις μας εἰσὶ σχετικαὶ καὶ σὺβαίρεται, ἀλλ' ὁ χρόνος ὑπάρχει ὅπως καὶ τὸ διάστημα, καθ' ἑαυτὸν ἐξ ἑνὸς εἶναι τὸ χάος. Ἐάν ἀφαιρέσωμεν τὰ πάντα, τὸ διάστημα διως καὶ ὁ χρόνος θὰ μείνωσιν, ἦτοι τὸ μέρος, ὁ τόπος ἐνθα πρᾶγματα δύνανται νὰ τοποθετηθῶσι καὶ τὸ ἐπικτὸν τῆς διαδοχῆς τῶν γεγονότων. Ἐάν δὲ οὐδὲν ὑπῆρχεν ἐκεῖ, τὸ διάστημα ὡς καὶ ὁ χρόνος πραγματικῶς δὲν θὰ ἔδύναντο νὰ μετρηθῶσιν οὐδ' ὑπ' αὐτῆς τῆς σκέψεως ἀφοῦ σκέψῃς ἐξ ἡθελεν ὑπάρχει. Ἀλλ' ἀδύνατον καθίσταται εἰς τὴν σκέψιν ν' ἀφαιρέσῃ τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο. Ἀπολύτως δὲ ὁμιλοῦντες, δὲν πρέπει νὰ λέγωμεν διάστημα καὶ χρόνον ἀλλ' ἄπειρον καὶ αἰωνιότητα, ἐν τῷ κῶλῳ τῶν ὁσίων πάσῃ καταμέτρησης ὁσονοῦντι μακρὰ καὶ ἄνεκτα, δὲν εἶναι πλέον ἢ σημεῖον. Δὲν ἐννοοῦμεν, δὲν καταλαμβάνομεν τὸ ἄπειρον ἐν τῷ διαστήματι οὔτε ἐν τῇ διαρκείᾳ, διότι εἰ-

